

Spis treści

Wstęp	9
1. Podstawy teoretyczne tworzenia systemu controllingu finansowego w przedsiębiorstwie	13
1.1. Geneza i pojęcie controllingu i systemu controllingu finansowego	13
1.2. Rodzaje controllingu	21
1.3. Sprawność systemu controllingu finansowego	27
1.4. Znaczenie rachunkowości dla sprawnego funkcjonowania controllingu finansowego	30
1.5. Decentralizacja zarządzania jako niezbędny element funkcjonowania controllingu finansowego w przedsiębiorstwie	34
1.6. Pojęcie tworzenia oraz zakres realizowanych działań	38
1.7. Podsumowanie	46
2. Aspekty funkcjonalne tworzenia systemu controllingu finansowego	48
2.1. Cele i zadania controllingu finansowego w przedsiębiorstwie	48
2.2. Funkcje controllingu finansowego	51
2.3. Organizacja funkcji planowania, kontroli i sterowania	59
2.4. System motywacyjny kierownictwa a funkcjonowanie systemu controllingu finansowego w przedsiębiorstwie	64
2.5. Procesy controllingu finansowego wspierające zarządzanie przedsiębiorstwem	73
2.6. Budżetowanie jako główny proces controllingu finansowego	80
2.7. Podsumowanie	88
3. Aspekty strukturalne tworzenia systemu controllingu finansowego w przedsiębiorstwie	89
3.1. Struktura systemu controllingu finansowego	90
3.2. Analiza struktury organizacyjnej i wydzielenie ośrodków odpowiedzialności	99
3.3. Modyfikacje zakładowego planu kont na potrzeby tworzonego systemu controllingu finansowego	104
3.4. Określenie miejsca i zadań controllera finansowego w przedsiębiorstwie	110
3.4.1. Miejsce controllera finansowego w strukturze organizacyjnej	110

3.4.2. Zadania controllera finansowego w przedsiębiorstwie a sztuka zarządzania organizacją	113
3.5. Organizacja obiegu dokumentów w przedsiębiorstwie.....	117
3.6. Podsumowanie	126
4. Aspekty instrumentalne tworzenia systemu controllingu finansowego.....	128
4.1. Rozwiązania narzędziowe stosowane w controllingu finansowym.....	130
4.2. Kryteria wyboru powielarnego systemu controllingu finansowego	138
4.3. Modele tworzenia systemu controllingu finansowego w przedsiębiorstwie.....	143
4.4. Zintegrowane systemy zarządzania a sprawność funkcjonowania podsystemu controllingu finansowego	148
4.5. <i>Business Intelligence</i> jako narzędzie wspierające controlling finansowy.....	154
4.6. Narzędzia analityczne BI wspierające funkcjonowanie controllingu finansowego w przedsiębiorstwie.....	165
4.7. Podsumowanie.....	180
5. Model tworzenia systemu controllingu finansowego	181
5.1. Założenia teoretyczne modelu tworzenia systemu controllingu finansowego.....	182
5.2. Koncepcja modelu tworzenia systemu controllingu finansowego.....	183
5.3. Propozycja wykorzystania stworzonego modelu	200
5.4. Typy ryzyka i bariery wdrożeniowe proponowanego modelu tworzenia systemu controllingu finansowego w przedsiębiorstwie	203
5.5. Podsumowanie.....	206
Zakończenie	208
Załącznik	210
Literatura	213
Źródła internetowe.....	223
Spis rysunków	225
Spis tabel	228
Summary	230

Wstęp

Dynamiczny rozwój przedsiębiorstw w Polsce i systematyczny wzrost liczby danych generowanych przez coraz bardziej rozbudowane systemy informatyczne zarządzania wywołują konieczność poszukiwania rozwiązań, które będą wspomagały kadre zarządzającą w podejmowaniu decyzji przez dostarczanie bieżących i rzetelnych informacji. Na wzór przedsiębiorstw ze Stanów Zjednoczonych i z Europy Zachodniej zaczęto podejmować próby wykorzystania w tym celu controllingu finansowego wspomaganego rozwiązaniami technologicznymi. Sprawne funkcjonowanie systemu controllingu finansowego i efektywne wspieranie przez niego kadry zarządzającej w najważniejszych dla niej obszarach wymaga jednakże metodycznego podejścia, polegającego na stworzeniu koncepcji jego funkcjonowania jeszcze przed przystąpieniem do właściwych prac wdrożeniowych. Na całość przedsięwzięcia związanego z analizą przedwdrożeniową i ze stworzeniem koncepcji funkcjonowania systemu controllingu finansowego nie można jednak patrzeć jednoaspektowo, jest to bowiem problem wymagający zaangażowania na wielu płaszczyznach. W szczególności można tu mówić o konieczności podejmowania działań związanych z określeniem strategii przedsiębiorstwa, celów, funkcji i zadań controllingu finansowego, wyborem odpowiednich narzędzi controllingu finansowego, dokonaniem niezbędnych zmian strukturalnych oraz wyborem rozwiązań technologicznych, które będą wspierały controlling finansowy. Wynika z tego wprost główny cel niniejszej pracy, jakim jest stworzenie modelu postępowania wpływającego na zwiększenie prawdopodobieństwa skutecznego tworzenia systemu controllingu finansowego. W ramach metodologii związanej z tworzeniem systemów niezwykle istotne jest rozpatrzenie zarówno statycznych, jak i dynamicznych aspektów tworzonego systemu. I tak w obszarze statyki można wyodrębnić w niniejszej pracy aspekt strukturalny, a w obszarze dynamiki systemu są to aspekty: funkcjonalny oraz instrumentalny (narzędziowy i technologiczny), odzwierciedlone w poszczególnych rozdziałach prezentowanej monografii. Cele związane z wykonaniem tego zadania można przedstawić następująco:

- a) analiza celów i funkcji tworzonego systemu controllingu finansowego,
- b) opracowanie struktury systemu i usystematyzowanie procesów w nim zachodzących,
- c) usystematyzowanie wiedzy o koniecznych zmianach strukturalnych dotyczących w szczególności: organizacji struktury organizacyjnej, zakładowego planu kont czy też obiegu informacji w przedsiębiorstwie,
- d) przeanalizowanie możliwych do wykorzystania narzędzi controllingu finansowego, zarówno strategicznych, jak i operacyjnych,

- e) usystematyzowanie wiedzy dotyczącej technologii informacyjnych możliwych do wykorzystania podczas konstruowania systemu controllingu finansowego,
- f) opracowanie modelu tworzenia systemu controllingu finansowego uwzględniającego aspekty: funkcjonalny, strukturalny oraz instrumentalny (narzędziowy i technologiczny).

Na podstawie tak przedstawionego celu można stwierdzić, że przygotowana rozprawa jest interdyscyplinarna: łączy takie dziedziny nauki, jak: controlling, rachunkowość, zarządzanie i informatyka. Tylko połączenie tych wszystkich obszarów funkcjonowania przedsiębiorstwa umożliwi opracowanie modelu tworzenia systemu controllingu finansowego, dzięki któremu wspomaganie kadry zarządzającej i kierowników niższych szczebli zarządzania będzie sprawne i efektywne.

W prezentowanej monografii postawiono dwie tezy badawcze. Pierwsza zakłada, iż tworzenie systemu controllingu finansowego jest przedsięwzięciem wielopłaszczyznowym i nie można wyodrębnić jednego, najważniejszego aspektu przy tworzeniu tego systemu. W związku z tym prace związane z tworzeniem takiego systemu powinny obejmować trzy przedstawione w pracy obszary: funkcjonalny, strukturalny oraz instrumentalny. Z tak postawionej tezy można bezpośrednio przejść do tezy drugiej. Zakłada ona, że możliwe jest opracowanie modelu postępowania w zakresie tworzenia systemu controllingu finansowego, którego wykorzystanie zwiększy prawdopodobieństwo skutecznego wdrożenia tego systemu oraz zapewni sprawne jego funkcjonowanie na potrzeby wszystkich szczebli zarządzania przedsiębiorstwem.

Osiągnięcie założonych celów i udowodnienie przyjętych w pracy tez było możliwe dzięki podjętym przez autorkę działaniom, takim jak:

- a) analiza aktualnej literatury z omawianego tematu,
- b) analiza funkcjonujących w przedsiębiorstwach systemów controllingu finansowego oraz ich krytyczna ocena,
- c) opracowanie podstaw metodologicznych tworzenia systemu controllingu finansowego,
- d) przeprowadzenie badań ankietowych na temat funkcjonowania systemów controllingu finansowego w badanych przedsiębiorstwach,
- e) zrealizowanie wdrożeń systemów controllingu finansowego w ramach pełnionych obowiązków zawodowych¹.

Ogólną koncepcję uzasadniania tez i osiągania celów monografii rozłożono na pięć etapów, którym odpowiadają jej kolejne rozdziały.

---

¹ Autorka współpracuje z przedsiębiorstwem BDO HBC Business Improvement Sp. z o.o. zajmującym się tworzeniem rozwiązań bazujących na *Lean Manufacturing*, wspieranych przez wymierne systemy pomiaru efektywności działań i rachunkowości zarządczej. Firma zajmuje się przede wszystkim wdrożeniem rozwiązań, a nie tylko ich przygotowaniem. Głównym celem współpracy z klientami jest uzyskanie przez ich przedsiębiorstwa wymiernych wyników finansowych. Cele osiągnięte są przez wprowadzenie rozwiązań *Lean Manufacturing* wraz z równoczesnym wdrożeniem systemu controllingu finansowego.

Rozdział pierwszy ma charakter teoretyczny i stanowi wprowadzenie do omawianego problemu. Zawiera podstawowe informacje na temat controllingu finansowego, systemu controllingu finansowego, metodologii tworzenia systemów, znaczenia rachunkowości dla jego sprawnego działania. Równocześnie omówiono w nim rodzaje controllingu i ich przenikanie się. Kolejnym tematem zaprezentowanym w niniejszym rozdziale jest decentralizacja zarządzania i jej znaczenie dla sprawnego funkcjonowania controllingu finansowego w przedsiębiorstwie, gdyż jest to bardzo ważny, a równocześnie bardzo często pomijany aspekt w tworzeniu systemu controllingu finansowego. Podsumowaniem rozdziału jest określenie rodzaju prac, jakie powinny zostać wykonane w odniesieniu do trzech badanych obszarów.

Rozdział drugi poświęcony został aspektom funkcjonalnym oraz procesowym związanym z tworzeniem systemu controllingu finansowego. Na początku wskazano cele, zadania i funkcje związane ze sprawnym funkcjonowaniem tworzonego systemu. Podsumowaniem było zaprezentowanie takiej organizacji podstawowych funkcji controllingu finansowego, jak planowanie, kontrola i sterowanie, które najefektywniej wspierają procesy podejmowania decyzji w przedsiębiorstwie. Ostatnia część niniejszego rozdziału poświęcona została procesom realizowanym przez system controllingu finansowego w przedsiębiorstwie.

Kolejny rozdział – trzeci – poświęcono aspektom strukturalnym. Autorka wyszła z założenia wynikającego z jej doświadczeń zawodowych, że nie wystarczy jedynie dobrać właściwe narzędzia controllingu finansowego, by system controllingu finansowego działał sprawnie i efektywnie. Właściwe funkcjonowanie systemu controllingu finansowego wymaga także przeprowadzenia wielu zmian strukturalnych. W rozdziale zaprezentowano więc organizację struktury takiego systemu. Po pierwsze omówiono strukturę funkcjonalną, i to zarówno systemu controllingu finansowego jako części zintegrowanego systemu zarządzania, jak i wewnętrznej budowy modułowej takiego systemu. Zdefiniowano również elementy struktury wiedzy takiego systemu. W następnych podrozdziałach skupiono się na zmianach w strukturze organizacyjnej przedsiębiorstwa, modyfikacji w budowie zakładowego planu kont, właściwym umiejscowieniu controllera finansowego w strukturach przedsiębiorstwa czy na zagadnieniach dotyczących usprawnienia obiegu dokumentów i przepływu informacji.

W rozdziale czwartym, omawiającym aspekty instrumentalne związane z tworzeniem systemu controllingu finansowego, autorka skupiła się na dwóch głównych obszarach, a mianowicie na rozwiązaniach narzędziowych oraz technologicznych (informatycznych). Zaprezentowano więc możliwe do zastosowania narzędzia zarówno strategicznego, jak i operacyjnego controllingu finansowego wraz z ich opisem oraz zaletami i wadami wykorzystania. Dalszą część rozdziału poświęcono instrumentom technologicznym, które w znacznym stopniu wpływają na sprawność funkcjonowania wybranych narzędzi controllingu finansowego.

W niniejszej pracy autorka prezentuje nowoczesne rozwiązania technologiczne, mogące znaleźć wykorzystanie w przedsiębiorstwach, począwszy od powielarnych,

dziedzinowych oraz branżowych systemów controllingu finansowego, przez zintegrowane systemy zarządzania, których częścią jest podsystem controllingu finansowego, na rozwiązaniach typu *Business Intelligence* skończywszy.

Podsumowaniem rozważań zawartych w prezentowanej monografii jest rozdział piąty. Na podstawie analizy literatury dotyczącej omawianego tematu i doświadczeń własnych w rozdziale tym zaprezentowano autorski model tworzenia systemu controllingu finansowego, będący podstawą skutecznego wdrożenia tego systemu w przedsiębiorstwie i wpływający na optymalizację zarządzania dzięki wykorzystaniu szybkich, bieżących, wiarygodnych i rzetelnych informacji.

Propozycja wykorzystania skonstruowanego modelu w praktyce gospodarczej oraz omówienie rodzajów ryzyk i barier wdrożeniowych zamyka ten rozdział.

Niniejsza książka jest wynikiem wieloletnich zainteresowań naukowych autorki. Osiągnięcie zamierzonego celu i udowodnienie postawionych tez nie byłoby możliwe bez pogłębionych studiów literaturowych, jak również wieloletniego doświadczenia praktycznego.